Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Monumentnummer*: 531653

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	19 december 2014
Kadaster deel/nr	82872/122

*Woonplaats**	*Gemeente**	*Provincie**
Culemborg	Culemborg	Gelderland

Locatienaam	*Locatieomschrijving*
Culemborg	Fort Everdingen

*Kadastrale gemeente**	*Sectie**	*Kadastraal object**	*Appartement aanduiding*	*Grondperceel*
Culemborg	L			449
Vianen	G			923

*Omschrijving***

Cluster 501. Zie ook monumentnummer: 531673.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

CONTRESCARPGALERIJ MET TOEGANGSPOTERNE als markante gebouwde onderdelen van het Fort Everdingen. Toen in de jaren '60 en '70 van de 19de eeuw de kracht en de trefzekerheid van het geschut toenamen, waren in het bijzonder de torens op de forten al gauw niet meer bestand tegen het geweld. Er werden twee oplossingen toegepast: van een aantal torens werd de hoogte teruggebracht, wat ze als doelwit niet alleen minder zichtbaar, maar ook minder kwetsbaar maakte (dit gebeurde onder meer bij Fort Honswijk). Hiernaast zijn in een aantal gevallen gedeeltelijk rondom de torens contrescarps of contrescarpgalerijen aangelegd (dit laatste onder meer bij Fort Everdingen). Een contrescarp bestaat uit een zware, metershoge gronddekking, die als bescherming tegen vijandelijk artillerievuur diende en de toren weer 'bomvrij' maakte. Meestal was de contrescarp (dicht) tegen de toren gelegen en was hij hiervan gescheiden door een (ten dele) rond lopende gang die grensde aan een met aarde gedekt galerijgebouw, de contrescarpgalerij. Een dergelijke contrescarpgalerij is dus aan de buitenzijde aangeaard en aan de kant van de toren voorzien van een (bakstenen) gevel. In de

** Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*
*** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*
Datum van downloaden 26 april 2024

contrescarpgalerij konden verschillende militaire functies worden gehuisvest. De toegangspoterne aan de oostzijde van de contrescarpgalerij vormt een gemetselde en als zodanig bomvrije doorgang door de aarddekking van de contrescarp, waardoor tevens een gedekte verbinding ontstond van de kazerne naar de oostelijke wal.

Omschrijving

\t

De ongeveer tweederde rondgaande CONTRESCARPGALERIJ van Fort Everdingen, die dateert van de jaren circa 1873-1880, ligt aan de oostzijde van de toren, op een afstand van omstreeks 4 m daarvan. De verticale, bakstenen gevel, die vrijwel even hoog is als die van de toren zelf, is aan de binnenzijde op de begane grond voorzien van toegangs- en andere gevelopeningen, die afsluitbaar zijn door middel van houten deuren en / of ijzeren luiken. Op de begane grond zijn in het metselwerk gesloten ontlastingsbogen opgenomen. Boven de begane grond is een reeks van gewelfde, open ontlastingsbogen aanwezig. Bij de bouw van de contrescarpgalerij zijn tussen toren en galerij gemetselde bogen geplaatst. Aan de buitenzijde is de contrescarpgalerij gedekt door een metersdikke, flauw hellende aardlaag. Het min of meer rechthoekig trapeziumvormige profiel van de contrescarpgalerij laat zich aan de beide bakstenen, kopse gevels goed herkennen. Ook in deze gevels zijn verschillende gevelopeningen aangebracht, die deels afsluitbaar zijn met ijzeren, deels met houten deuren of ramen. Ook deze gevels bevatten elk een open ontlastingsboog.

Het interieur bevat een aantal geschakelde vertrekken, die van elkaar zijn gescheiden door zware houten deuren. De galerij van open ontlastingsbogen op de verdieping is niet bereikbaar of beloopbaar en is deels volgestort met aarde.

De TOEGANGSPOTERNE sluit aan de oostzijde op de begane grond aan op de contrescarpgalerij en vormt een door vleugelmuren beschermde, gemetselde doorgang door de tegen de contrescarp opgeworpen aarddekking.

Waardering

De CONTRESCARPGALERIJ MET TOEGANGSPOTERNE van Fort Everdingen is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit de periode 1873-1880, namelijk een voorbeeld van een beschermend bouwwerk als dekking van een toren, met de aardgedekte toegang daartoe vanaf de oostelijke zijde, de poterne.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is relatief zeldzaam en representatief omdat er niet veel contrescarpgalerijen bij torens op forten zijn gebouwd.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat talrijke kenmerkende onderdelen in exterieur en interieur behouden en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie	*Subcategorie*	*Functie*
Verdedigingswerken en militaire gebouwen	Fort, vesting en -onderdelen	